

(Ön)recenzió a(z ön)lexikon egynémely (ön)szócikkéről¹

Önlexikon. Kortárs magyar írók önszócikkei, Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest, 2017

(Bevezető megfontolások) Magam jóformán az utolsó pillanatig ellenálltam a felkérésnek.² Csendesen, szinte észrevétlenül készültem elszabotálni a felmerülő, esetleges „vállalásomat”: azaz tessék-lássék bölintottam rá a „feladatra”, vagy talán még azt sem tettem; alighanem finoman „kételyeimnek” adtam hangot az üggyel kapcsolatban, amikor(tól) a szerkesztőtől hallani kezdtem róla. Csakhogy Szondi György nem hagyta annyiban a dolgot esetemben, nyilván: *esetemben sem*. A 2017 őszt, a könyv kiadását megelőző mintegy kétéves periódusban ugyanis – amennyi időre a szerkesztő, a felhívás első közzétételétől számítva,³ a kötet készülésének (készíttetésének) meg-megújuló hullámaint összességében teszi – már nem tartottam éppen kedélyes életszakaszomban, mint még azt megelőzően is nem sokkal, egyébként évtizedekig. Márpedig, gondoltam, ehhez a kezdeményezéshez kizárólag kedélyes lelkiállapotban és (ha létezhet ilyen) *kedélyes alapszándékkal* érdemes csatlakozni.

Talán egyáltalában csak úgy is *szabad* hozzáfogni ehhez, mármint a kijelölődő és azután már *elvallalt* feladat megoldásához: kedélyesen, kritikus-parodisztikusan (a műfaj iránt) és önironikusan. Legalább némi humorral felszerelve, azt érvényesíteni próbálva (már amennyire kinek-kinek megy). Amelyhez, vagyis tehát a humorhoz való érzékemet én ha nem is veszítettem el az utóbbi, nagyjából fél évtizedben teljesen, mindenesetre a megjelölt idő-

¹ A munkába vett mű pontos adatai: *Önlexikon. Kortárs magyar írók önszócikkei*, Összeállította SZONDI György, Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest, 2017, 526.

² Azt hittem, csendes lemondással – mármint a részvételről; finom elszabotálásnak is mondhatnám – megúszom a dolgot; menet közben mintegy észrevétlenül kiszállhatok anélkül, hogy valóságosan egy pillanatra is beszálltam volna korábban.

³ Eleinte még „ötletszerűen fordult többekhez” = *némelyekhez* [egynémelyekhez – Zs. Z.] Szondi György, saját elmondása szerint. Sokatmondó, jó értelemben áruklodó az editoriális intencionalitás kezdetben bizonytalanabb volta: „Homályló cél volt eleinte az alkotói vallomások (meg műlísták vagy szellemes szövegek) egyszerűeszk kötetbe foglalása.” (5) Tehát *áruklodó*, hogy a Szénási Ferenc ötletét örömmel és készségesen átvevő effektív megálmodó szintén eleve „szellemes” kidolgozásokra számított eredetileg, mint ahogyan véleményem szerint *eredendően* is arra lehet csak lényegileg számítani, gondolni az efféle célkitűzés, várakozás (elvárás?) felhívásként történő megfogalmazása esetén.

ben, főként a felkérés periódusában, nem volt kedvem gyakorolni. Aztán végül mégis „megadtam magam” – ami feltétlenül Szondi György érdeme, nem pedig az enyém; a szerkesztő irányomban tanúsított „kitartása” reálisan értékelve megtisztelő (volt) számomra.

Előre kell itt bocsátanom mint a(z ön)lexikon-értelmezésemet alapvetően befolyásoló megfigyelést: a könyvet olvasva nem tapasztalom azt, hogy minden pályatársi résztvevő kollégám hozzám hasonlóan gondolkodott volna, amikor beszállt. Ennek éppúgy lehet oka egyénileg a humorérzék hiánya – a felhívó szöveg félreértésére a névsor alapján csak annak szándékosan elhatározott fajtájaként kívánok gondolni egyesek esetében –, mint valamiféle, szakmai-egzisztenciális bizonytalanság, elégtétel vételének szándéka, esetenként akár még a renitensség is elmenő saját kompenzációs elhatározás. Miközben, jobban megnézve a felkérő levél 2015. június 7-én keltezett, a kötet bevezetőjében szereplő változatát – mint ilyen, nem az első, talán nem is az utolsó variáns –,⁴ az eleve nem is zárja ki, pontosításaiban, az első személyű ön-tárgyalás lehetőségességét, amint az esetleges „komolyság” (én teszem hozzá, végeredményben: *komolykodás*) opcióját sem. Ezek, a végső soron nem éppen elhanyagolható, sőt kifejezetten fontossággal bíró, tehát az eredendően lényegesek közé számítandó mozzanatok azonban valóban a pontosítások között szerepelnek csupán, és úgylehet, csak a már beérkezni kezdő megvalósítások tanulságaként fogalmazódnak bele a felkérés később kiegészített-megújított szövegébe, amúgy pótlólagosan. Feltehetően azt tapasztalva, hogy a „kötélnek álló” pályatársak jelentős része nem mutat hajlandóságot egy speciálisan személyes *Beitrag* humoros, kedélyes, tréfás: laza kidolgozására (?)... Hanem ehelyett Valami Alapvetőt kíván letenni a saját személyről/munkásságról – netalántán ‘az eddig méltatlanul elmaradt elismerés’ saját kezű pótlására, de minimum Lényegi, a Lehető Leglényegibb Bemutatkozásként. Hiszen ki tudja, nyílik-e még ilyesmire lehetőség az életben...

Sarkítok, természetesen – az előbbiekben körülírt magatartást tiszta formájában igazából csak elenyésző mennyiségű klinikai eset tanúsítja a kötet lapjain. Ugyanakkor senkinek sem lenne érdemes tagadnia: az eredeti szerkesztői igénybejelentés mégis arról ad még hírt, hogy „a sajátos lexikon olyan rövid vagy közepes szócikkeket tartalmaz majd [...], melyeket maguk az írók fogalmaznak önmagukról, de nem önletrajzszerűen, hanem a 3. személyű közlés – színlelt vagy valós – tárgyilagosságával” (5). Ám ha, mint ugyanitt áll, „nem is feltétlenül a lexikonírás szabályai szerint”, akkor vajon a – példaként – említésre/felajánlásra kerülő kitérés iránnyal, a „szépirodalmi jelleg” felé (úgy mint a netalántán „polemizáló, önironikus, példázatszerű” kidolgozás lehetőségei) miért éppen azok, amelyek végeredményben a legkevésbé jutottak aztán eszébe a legtöbbször a szerkesztő által meggyőzött résztvevők közül? Legalábbis elgondolkoztató, s még az is lehetséges, hogy a végtére is összeálló írásgyűjteményt másvalaminek kellett volna nevezni, nem egyfajta (bármilyenfajta legyen is az) „lexikonnak”. (Leginkább használható alternatívaként az *enciklopédia* műfaja, könyvtípusa kínálkozhatna.) Ha már viszont az lett, akkor mégiscsak

⁴ Főleg persze egyedi, egyéni sürgetések lehettek már csak ezt követően, mint az én esetemben is.

jobban szükséges lett volna érvényesíteni, *behajtani* a lexikonszócikk-készítés legalább valamelyes formanormáit.

Ezzel kapcsolatos kritikám természetesen nem annyira az összegyűjtőt illeti, habár „a megkeresésre választ se adó vagy háritó távol maradók” által generált szerkesztői probléma ellenére, az esetenként az egyáltaláni válaszkapás kihívásaival küzdő kiadó éppenséggel tényleg lehetett volna kissé szigorúbb. (Miközben nagyon is értem a „jószerivel változtatás nélkül hagyott megoldásokhoz” való vonzódását, ami a kétségtelenül meglévő „kordokumentumi” karakter talán legfőbb záloga a kiadványnál.) De nem, kritikám természetesen a részt vevő, a vállalkozásba bekapcsolódó pályatársak némelyikét (ha nem is a többséget, nem elhanyagolható mennyiséget) illeti: amennyiben ugyanis jobban ragaszkodnak a lexikonírás némelyik általános szabályához munkájuk során – egyszersmind pedig a már mondott módon némiképp kedélyes alapállásból közelítenek a feladathoz –, úgy kedves *játék*ba kapcsolódhattak volna bele. Így? TUDJ' ISTEN, PONTOSAN MIBE. Ennek ellenére nem mondom azt, hogy csak kordokumentum készült volna el itt, egyáltalán nem mondom, mégsem!

Jelen saját vállalkozásom címének, azaz fogalmilag megragadható célkitűzésének minden egyes eleme kérdéses, legalábbis kétrétű, éppen ezért magyarázatra szorul. (Ön)recenzió a(z ön)lexikon (ön)szócikkeiről? 1/a-b) Bár a könyv valamennyi íróbemutató szövegét (feltehetően tényleg) maga az érintett szerző fogalmazta (konkrétan),⁵ nem mindegyik tárgyyszerű, vagyis (érdemben) külső szemléletű, nem is mindegyik E/3 személyben fogalmazott írás, tehát korántsem szócikk (még csak nem is álszócikk), ön-szócikk valamennyi, amiből következően gyűjteményük, összességük sem teljes egészében „önlexikon” valójában, mint az a címben átfogólag áll. Következésképpen a kötettről, annak egyes szócikkeiről (mert korántsem az összesről!) szóló kritikám aligha önkritikák együttesének kritikája teljességgel, mert jelentős részben önvallomásoké. 2) Noha a saját (magamról szóló) szócikkemet is érintem itt *akkor már*, ha egyszer (ön)recenziót (is) írok itt, az általam (konkrétan) megvizsgált bemutat(koz)ások döntőnél is döntőbb többségben – egyetlen kivétellel, az engem érintőt, velem magammal foglalkozót kivéve – idegen, az enyémtől eltérő teljesítmények, így 232/233-ad részben recenzeálok, és csak 1/233-ad részben ön-recenzeálok. 3) A munkába vett kiadvány egészére mégis teljességgel helytállónak, érvényesnek, igaznak lehet venni a címben szereplő önmeghatározást: valóban *önlexikon* a könyv, s nem utolsósorban azért, mert „önlexikonnak” indult, akként alapozódott, szerveződött...

(Ízelítő a fogadtatásból) Az *Önlexikon* talán legjelentősebb kritikái tárgyalásai Kabdebó Lóránt és Madarász Imre nevéhez fűződnek. Előbbi a

⁵ Konkrétan bizonyára saját kezűleg írta például Dobozi Eszter, amit közread, ám nyugodtan copyzhatta volna benne azt is valahonnan, amit formálisan nem idéz, mert jogilag nem kell idéznie. Újlaki Csilla és Cs. Nagy Ibolya szuperlatívuszokban bővelkedő méltatásánál tanulságosabb az indulás ábrázolása az indításban: „1979-ben szerzett diplomát a szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar nyelv és irodalom – történelem szakán, majd 1999-ben a BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán közoktatási vezető szakon. 1978 óta rendszeresen publikál verseket, prózai írásokat, kritikákat, recenziókat, tanulmányokat különböző irodalmi folyóiratokban.” (106)

napilapos kultúrszemle emlékezetes példája (az időközben átneveződött Magyar Idők hasábjain), utóbbi alapjában idegenkedik a Szondi György által kezdeményezett és egybegyűjtött összeállítástól, de bírálatának elmélyültségéhez természetesen ennek ellenére sem férhet kétség. A könyvről rengeteg internetes ismertetés is hírt ad(ott), ezek egy része a szerkesztő egyre szélesebb körben ismerhető eredeti kedvcsináló felhívásának valamilyen variációja, továbbfejlesztése, vagy a kiadás megtörténte utáni aktualizálása. Egészében és alapjában önismétlő, önnön véges, zárt körében forgó szövegállomány ez. Annál meglepőbb, hogy például a VEOL (a Veszprém megyei hírportál) egy, 2017. 12. 18-án felkerült cikkéből⁶ – mintegy véletlenszerű tájékoztató pásztaázással akadok rá – mi minden megvilágosodik! Olyasmi is, ami máshonnan nem feltétlenül. (És még magából a szerkesztői felkérésből sem!) „[A]z anyagok [...] éndokumentumokká is váltak – állapítja meg a fórum. – A kötet így nemcsak a kortárs magyar irodalmat értő olvasók figyelmére érdemes, hanem akár művészetpszichológiai tanulmányok lefolytatására is alkalmas: az önreflexióra képessé tenni hivatott írói psziché finom játékait is seregszemlére hívja.” Hát, igen, a pszichológia! Csak finomabb utalásként, diszkrétebben bemozdítva, mint ahogyan a fentebb általam használt „klinikai eset” kifejezés utalt rá. S ugyancsak az újságírói figyelmi információ-szelekciója ugratja ki igazán Szondi György felkérésének néhány más, voltaképpen sajátos elemét, mint amilyen a megjelent könyvek számosságától vagy az ismertség fokától való eltekintés a kapacitálás során, aminek eredményeképpen aztán a „felfedezés-számba sorolható jelenlétek” is megsokasodtak a kötetben. Az ilyesmi felett meglehetősen hajlamos lehet elsiklani a Maga Is Részt Vevő Pályatárs: lévén a legáltalánosabban értett pályatársaság tényére és a(z ön)szócikk-kidolgozás technikájára koncentrálni elsősorban (az) egyes esetekben. *Hogy azután a mezőnyből ki kinek és miért „felfedezés”?!* Azonban akad olyasmi is, ami annyira természetes egy valóságos pályatárs számára, hogy alapos kiértékelése éppen emiatt lepheti meg. Ez a szekértáborok kerülésének annyira magától értődő szempontja, legalábbis elvileg, törekvésként. Mert ugyan mi is lesz ebből a szerkesztő részéről biztosan megcélzott és lehetőleg komolyan megvalósított törekvésből a konkrét gyakorlatban a VEOL újságírója szerint?

A kötet szerkesztője ugyan minden kánontáborot kerülni szeretett volna, de a kötet – talán nem függetlenül a szerkesztő személyétől, s lapja, a Napút tudatosan vállalt értékonzervatizmusától – mégis elsősorban a konzervatív írótabor legjavát mutatja fel. Miközben ez csak a dolog természetéből adódó

⁶ *Így írtok ti – magatokról. Megjelent a kortárs magyar írók Önlexikona* címmel látott napvilágot a cikk. Névmegadással, „jegyzéssel” nem farsztja magát a szerző, ami fájdalmas szerénységnek érződik számomra, hiszen racionális korrektsége nem egy pályatársat megszegyenít, így szívesen megismerném akár, de a nevé: minimum. Vagy a VEOL-on nem szokás aláírni a cikkeket? (Empirikus úton könnyen meggyőződhetnék hipotézisem helyességéről – magyarán elolvashatnék legalább még egy anyagot a VEOL-ról –, ezt azonban én nem teszem... Továbbá szelíden *felrovom* a szerzőnek, hogy amennyiben az írás címében Karinthy Frigyes és nevezetes művét idézőjel nélkül használja fel, úgy a mester folklorizálódását műveli és ahhoz járul hozzá.)

finom arányeltolódás,⁷ ami nem is baj talán – különösen azért nem, mert az irodalom berkein belül még mindig a konzervatív író tábor tagjai érdemlik meg azt a pozitív diszkriminációt, amire a sztárcsináló tömegmédiában meg nem fordulhatván nekik különös jussuk lehet. Ha nem a reflektorfényben megvakítva, hát akkor legalább az ilyen nagyon is tisztességes szellemi játékhoz társul szegődve. Az ilyen játék így egyebek mellett arra is nagyon jó lehet, hogy bebizonyítsa: a konzervatív írói sors és világlátás egyáltalán nem zárja ki a derűs önreflexió képességét, azt a virgonc szellemi boldogulást, amit egyesek – teljesen indokolatlanul – a posztmodern-liberális írók kizárólagos sajátjának szeretnék tekinteni.

A fenti gondolatmenet „sajátságos” (értsd: kissé furcsának érezhető) mi voltára olyan kérdések világíthatnának rá, mint például az, hogy az esztétikai értékörzés milyen viszonyban áll a politikai-társadalmi konzervativizmussal, feltétlenül közvetlen átfedésben-e mindig a kettő? Érdemelnek-e a konzervatívoknak tartható írók pozitív diszkriminációt? Akár igen, akár nem, megkapják-e bárhol is? A derűs önreflexió vajon záloga-e az önérvényesítésnek? S mint ilyen lényegileg egyenlő valamiféle virgonc vagy akár virulens szellemi boldogulással? S döntően a posztmodernnek kiváltsága lenne mindez? Vagy a posztmodern kor sajátossága, amely mintegy törvényszerűen következik annak szellemiségéből. (?) Ezzel, az *epochális* hangulattal mindenesetre összevág a Szondi György-i kezdeményezés értékelése és a hozzá csatlakozó megfigyelések: „Az írók lexikonszereplését játékos együttlétnek tekintő szerkesztői megjegyzés a kész anyag ismeretében nagyon is jogos. Tényleg öröm látni, hogy melyik írónkból mit váltott ki ez a felkérés, kiből milyen játékosságot vagy öniróniát csalogatott elő. Volt, aki adatok sokaságával tüntetett, volt, aki önmagát kedvesen kifigurázta, s volt, aki egyenesen az önmagát elemző irodalomtörténeti munkára is vállalkozott, az önmaga iránti elfogulatlanságnak még csak a látzatával sem szolgálva.”

Bevillan: itt akár rám is gondolhattak! Éspedig nem éppen pozitívan. Csak-hogy. Az „önmagát elemző irodalomtörténeti munka”, amennyiben valóban *irodalomtörténeti*, azaz elméletileg megalapozott, a literatúra történelmi-időalakulási létmódját figyelembe vevő, értékeléstől mentes, s ehelyett jobbára a lehető legnagyobb tárgyyszerűségre, leíró megragadásra épül, úgy képes lehet még az „önmaga iránti elfogulatlanságot” is megvalósítani akár. Ne csodálkozzék az újságíró: mindezt, a felsorolt követelményeket teljesítve egyúttal az önlexikoni felkérés igazi megvalósítása is történik. Történne. Történt volna. Történik azért, nem ritkán. (Még ha önmagában helytálló is az itt túlságos evidenciaként megfogalmazódó elvárás, miszerint az „irodalomtörténeti munkát” lehetőleg ne magunkon, a saját műveinken gyakoroljuk elsősorban!)

⁷ Ez nagyon erős eufemizmus!(?) Annak az okkal feltehető helyzetnek, miszerint a felkérésre még csak nem is válaszolók és az azt csuklóból háritók között minden bizonnyal többségben lehettek a balliberálisnak mondott, sztár-allűröktől nem mindig mentes alkotók, végső soron jóval komolyabb kihatása lett a kötet összetételére, mint amit még „finom eltolódásnak” nevezhetne bárki. A „dolog természetéhez” azonban, bármit is értsünk azon, már jóval több köze van ennek.

(Ön[-]kritika) Jószerevel az enyém a kötet egyetlen olyan *Beitragja*, amely formálisan megvalósítja az irodalomtudományi szócikk kritériumait,⁸ vagy azok közül többet. A szöveg indítása, legeleje még szerkezetileg is hozza (nagy vonalakban legalábbis) az ott megszokott felépítést. A név után „további nevek”, azaz voltaképpen szerzői álnevek következnek, a kérdés csak az, vajon tényleges funkcióban működött-e közülük az eddigiekben bármelyik is publikációk mellett? Illetve valóságosság és álságosság kérdését lehetne felvetni még az összességében előkerülő nevekkal kapcsolatban. Amint feltűnően kérdéses a születési helység idegen nyelvű megadásainak jelensége, ez utóbbiak (német?, angol?) egyáltalán érvényessége is, nem beszélve arról, hogy a nemzetközi szintén való jelenlét, különösen eltúlzott mértékben, biztosan nem jellemző az adott szerzőre. S vajon miért kerül sor a világrajövetel dátumának odébb, későbbre tolására – ugyan nem túlságosan nagy mértékben, főként inkább csak a híres 6/9 póz kamaszos tréfájának behozatala érdekében (?). Erre válasz lehet a szócikkbe spékelt reflexió, külsődlegesen beleapplikált magánmegjegyzés-címke: „[enyhén, ám célirányosan kozmetikázott születési idő – az »irodalmi figurává formálom magam is« program végrehajtásának első jele]” (516). A szögletes zárójelben szerepeltetett, vagyis a tulajdonképpeni szöveg részének nem szánt önmagyarázat ellenére példaszerűen zárt, formafegyelmezett szócikk-felütést követően (ehhez kicsivel lejjebb a művek szikár felsorolása tartozik még)⁹ ugyanakkor rögtön fellazul a munka, amennyiben a lexikoni stílusra alapesetben nem éppen jellemző kérdés fogalmazódik bele, amelyhez közvetlenül csatlakozik a már kifejezetten értekezői mérlegelés továbbvezetése... 'Tudományos' retorika ugyan, azonban az itt helyén nem lévő tanulmány műfajáé! Lássuk a hibát szekvenciális egészében: „Mi vitte az irodalom felé, mikor és miért döntött úgy, hogy író lesz? – A megközelítést valójában *messzebről* kell kezdenünk: »Milyen is volt egy mezőgazdasági termelősövetkezet az 1970-es években Nyugat-Dunántúlon?«” Mármost a Balzac *Elveszett illúziók* regényének indítását felidéző második kérdés (a francia műben az érdeklődés a vidéki nyomda mint olyan 1810-es évekbeli mibenlétére vonatkozik) hiába

⁸ Csak jószerevel, mert – amint arra egyes esetekben valamennyire máshol is utalok jelen írásomban – például a ránézésre legmarkánsabb lexikoni momentum, a megalkotott szócikk fiktív szerzőnek való tulajdonítása Tatár Sándornál szintén előfordul (ld. *Pekkermann Johann*), illetve Ács Margit „(X)”-ét szintén ide kell sorolnunk helyiérték szerint. (Tatárral még abban is osztozunk, hogy a címszót szövegbeli előfordulásai, ismétlődései alkalmával a ~ jellel adjuk vissza. Senki más nem követ bennünket ebben.) Már más kérdés, hogy ezt a mozzanatot illetően valójában biztosan hibát követünk el Tatárral és talán Áccsal együtt, hiszen a formális szerzőmegadással kilépünk az önlexikon sajátosságainak univerzumából, lévén tőlünk különböző s jelölt/megnevezett személyiségnek tulajdonítjuk a rólunk készült bemutatást, s ezen a téren még az is hi(á)ba, hogy ez az állítólagos, rólunk értekező 3. személy nyilvánvalóan kitálalt. S e fiktív entitás amennyire hitelesíti a szócikket mint olyat, rögtön le is rombolja egészében az önszócikket, vagyis a szócikk tényleges önszerűségét... Ács Margit „(X)”-ére megint ragyogó fénycsóva eshet: ő a matematikai jelöléssel a 3. személyű, idegen szerzőnek csak a helyét, helyiértékét adja meg, egy magától különböző szerző-alany tényleges-játékos megkonstruálásával nem csúszik bele önszócikkénél az ön-ség követelményének feladásába!

⁹ Mindazonáltal csak a szépirodalmi könyvek, a tanulmánykötetek látványos mellőzése történik.

igyekszik tréfás könnyedséggel, (ön)ironikusan áthidalni a keletkező és kurzívval kihangsúlyozott földrajzi távolságot, s vele a területiális kihívás megjelenését, a még minderre következő „[m]agyarán:”, főleg pedig az utána szereplő kijelentések (megint) kérdés közepette, már végképp magyarázkodásba fojtja a vonatkozó magyarázatot – bármiféle szócikkszerűségtől aligha támogatottan a tárgyalás során...

Ezen a ponton kell bevallanom: amennyiben és amennyire a bevezetőben részletezett kedélyállapotbeli okokból eredetileg nem akartam elkészíteni önszócikkemet, amikor mégis vállalkoztam rá, hirtelen, úgy természetszerűen már csakis összezsáphattam azt. Egészen pontosan egy hozzám érkezett és akként máig megválaszolatlan interjú kérdéssorozatának jelentős részét építettem be a szócikk-értekezés menetébe, s innen származnak alapvetően a kérdések is, amelyek egészen a szöveg közepéig nyúlóan jelen vannak itt. S noha újrafogalmazva, átszerkesztve, szelektálva, de azért csak egyfajta pánikmunkát alapozott meg mindez önszócikk gyanánt.¹⁰ Ami persze aligha baj – főleg most már, amikor kiderült: valamiféle szabatos lexikonicitáshoz vajmi kevesen tartották magukat a részt vevő társak közül, már amennyiben egyáltalán. Ezen a téren aligha érhet tehát külső elmarasztalás. Annál inkább a következő részlettel kapcsolatban – saját: „Parasztok voltak eredetileg (családilag), és ő »személy szerint az is maradt« (saját bevallása alapján). Épp csak közbeiktatódott a munka vörös zászló érdemrendjével kitüntetett Eötvös Loránd Tudományegyetem. Annak is a bölcsészkarja, amelyet véletlenül elvégzett, illetve a doktori iskola.” A többnyire és a leginkább mezőgazdasági munkát végző, a földből közvetlenül élő (egykori) társadalmi osztály flaszternyelvi összemosása a neveltlenség, műveletlenség, modortalanság hordozóival – még akkor is, ha a nyers kamaszi attitűd kritikája magamra vonatkozik itt – sem társadalomtörténetileg, sem nemzetkarakterológiaiilag nem igazságos, persze, részemről, ezenfelül pedig a népi irodalom irányában: méltánytalan. Mindez azonban lényegtelen vétség ahhoz képest, hogy a humor nélkül olvasóknak (és hát, már csak az *Önlexikon* részvételi tapasztalatai alapján is, be kell látni: a többség ehhez a kategóriához tartozik) legfeljebb annyi marad meg rólam, miszerint folyvást trágyában hempergőzöm, ha pedig ásítok – s pláne amikor megszólalok! –, kilátszik szájamból a kapanyél... (Nem tudják ők: tanár apámnak annyira szenvedélyes hobbija volt a kertészkedés, s annyira sűrűn teleültette kertünket, valamenynyire fagyúró egzotikus növényekkel udvarunkat is, hogy a falusiak, akik már amúgy is „gyűttmentnek” tituláltak bennünket, gyakorta jegyezték meg rólunk: „Ezeknél el lehet tévedni!”)

Önszócikkemben mindezeket felül periodizálom (parodizálom?) pályámat a mechanikus és a villanyírógép, valamint a számítógépes szövegszerkesztő használati időintervallumai alapján; tagadom az ún. „prózaforodulat” megtörténtét; maradéktalanul közlöm – a legcélratörőbbnek tekintett összefoglaló poétikai áttekintésként – válogatott novelláskötetem borítószövegét (2002-ben magam fogalmaztam!, akkor név feltüntetése nélkül); leteszem a garast a stí-

¹⁰ Az összezsápottság nem pusztán vagy elsősorban 'módszertanilag', hanem az elkészítési időre vonatkozóan is áll. Ehhez képest a meglehetősen formai szabátosság akár „csodálatra méltó” is lehet!

lusközpontú prózairás mint önsajátság mellett. Végül az elhallgatás küszöbére juttatom magam – követhetetlen, sőt gyakorolhatatlan túlzásig feszítve az állítólagos „műgond” mozzanatát: „Nem lehet egyszerű... öt-tíz éveket befektetni egy-egy öt-tíz oldalas szöveg elkészítésébe...” (517). *Ebben a sorrendben*. Megannyi értekezői-önvallomásos gondolati modul. Esszé, ha úgy vesszük. Csak nem szócikk. Ámde: *önszócikk!* (Az önszócikk műfaji követelményei láthatóan jóval lazábbak a szócikkéinél...)

(Brehm nyomdokain) A valóban lexikonszócikk-szerű (el)rendezettséget, felépítést jobban érvényesítő módon elkészített írással (a játékba, avagy abba a *valamibe*, amibe bekapcsolódni véltek/bírtak)¹¹ bekapcsolódó pályatársak egy része állati (állatos) hasonlatrendszer épít ki önmaga körül, azaz animálisan (ön)leíró allegorizációt hajt végre A. E. Brehm stílusában (vö. *Az állatok világa* – az eredetiben: *Das Tierleben*). Ez a „stílus” természetesen nem feltétlenül modor is egyben, nem konkrétan brehmi futam, hiszen a sűrítő, összefoglaló, áttekintő tárgyalás mégiscsak íróról szól, éspedig úgy, hogy életének írói tényei felsorakozhassanak – igaz, a biológiáról való beszéd felé kanyarítva, az élettani diskurzusnak legalább bizonyos elemeit hordozva. Szerencsésnek tartható, hogy a lexikonban természetesen ábécérendben sorakozó szerzői nevek és élet-, illetve pályarajzok közül Ács Margit é az első, aki/amely állati-*ra véve* a figurát egyszersmind igyekszik tételesen lefordítani oda (abba át) némely írói, irodalmi momentumát (mégpedig úgy, hogy annak az irodalmi szférába történő visszafordítása – ujjgyakorlatképpen! – sem esik majd az értelmező nehezére). Ács latin meghatározás nyújtásával kezdi, azaz frappánsan (*Margarita axensis*), majd így folytatja: „Nagyvárosban, leggyakrabban Budapest körzetében fészkel, de erdőben is előfordul.” Az előbbi kijelentés második részét értsd: rendszeres kirándulások, vagy hétvégi házban való hosszabb tartózkodások, alkotóperiódusok? Azután: „1976-ban törzskönyvezték, bár már korábban is itt-ott a nyomára akadtak, de rejtőzködő életmódja miatt csak első novelláskötetének megjelenésekor ismerték fel az írók fájába, s ezen belül a prózairók alfajába sorolható természetét, addig a mezei szerkesztők (*Editor europaensis*) igen elterjedt típusába sorolták.” (7) Az évszám mármmost az első kötet kiadásának esztendejéé, a metaforika tehát az önálló könyvvel történő pályakezdet azonosítja a „törzskönyvezés” lehetőségességével. Ami feltétlenül rangosabb besorolásnak érződik az addigihoz képest – az aktivitás bővülése, a viselkedés változása, az egzisztenciális kiteljesedése teszi lehetővé a képzeletbeli biológusnak-etológusnak a korrekciót. A könyvkiadói lektorként, illetve folyóirat-szerkesztőként való működés pedig az észlelés, a tapasztalatgyűjtés természeti foglalatosságai tünik át ennek a játéknak a logikája szerint, míg a műbírálathoz műfajának literátori gyakorlása az élelemszerzés szükségletkielégítésének általában vett tevékenységével, egyes aktsaival kerül átfedésbe a minden élő létezőre jellemző aktivitások köréből: vajon a

¹¹ Mert sokan – ez termékükből nyilvánvaló – *nem* játékba és valójában még csak nem is egy (ön)lexikonba kapcsolódtak be! Hanem egy fórumon való szereplés, sőt, esetenként a komoly terjedelmű egyéni reprezentáció lehetőségét vették igénybe, tekintet nélkül annak a szerkesztő felhívásában elgondolt ideális kereteire: valóságos vagy legalábbis meghirdetett, kért, elvárt feltételrendszerére.

művek megismerése/ismertetése, értékelése vagy a prózairói anyaggyűjtés hangsúlyosabb, lényegesebb-e itt mint minden író közös tájékozódási területe, motívumainak, elképzeléseinek, történeteinek forrása? Legalábbis elgondolkodtató ilyen szempontból, hogy Ács Margit(,) önszócikkének folytatása szerint „[I]átszólag könnyen alkalmazkodik más élőlényekhez, ezért a tudományos kutatás nehezen felismerhető író-egyedek becserkészése során hasznát veheti közeli megfigyeléseinek, amelyekre szerkesztői leshelyén időzve tett szert, vagy táplálékkereső útjain jegyzett fel alkalmanként mint kritikák szerzője” (7). Az idézet előtti kérdésünkkel előre utalni kívántunk rá, hogy a citátumban említett „táplálékkeresés” illetve kritikairás nem teljesen adekvát egymással literátori és az élettani funkciók allegorizáló egymáshoz közelítése, metaforizáló összekapcsolásuk ellenben az irodalomkritikai működés perspektíváját teheti kérdésessé, lévén felmerül a lektori-műbírálnói munkának mint kevésbé értékes szerzői ihletforrásnak a kevésbé kedvező (én)képe... Vagy a táplálékszerzés inkább csak az olvasást jelenti önmagában véve, nem pedig a saját művek forrásaként szolgáló tájékozódást? Ez már talán szörszálhasogató pontosságkeresés; az allegorizáló transzformáció ennyire precízen aligha kívánja kidolgozni önmagát! Ha igaz az, hogy „minden hasonlat sántít”, akkor miért ne lehetnének az itteni átalakítás gesztusai, műveletei egyenesen sántikálóak, bicebócák, amelyek ha dülöngélnék is ugyan, feltétlenül a szellemesség mezsgyéin dülöngélnék. Meg kell becsülni Ács Margitnak a jellegzetes (általános érvényű) és hiteles (személyesen igaz) írói momentumain tervszerűen, jelenségsorként egységesen végrehajtott eltolási vállalkozását – az irodalmiból a biológiaiba! S még akkor is, hogyha éppen állításainak hibriditása rombolja is le rögtön az önmaga kialakította játék szabályait, amelyek így talán meg sem alkotódnak igazán, eleve sem.¹² Ám tényleg meg kell becsülni ezt a játékot, vagy mindenesetre játék-kísérletet (‘játszási hajlandóságot’) akkor is, ha éppen a személyesség nehezebben ellenőrizhető terepére lép az irodalom szakmai, intézményes, nyilvános területéről.¹³ Éspedig azért, mivel a személyesség terepuma író esetében voltaképpen szakmai összetevőnek tekintendő. Hogy azután a „gyűjtögető életmód” alapján „gyakran ráromló készletek” szellemileg-motivikusan, nem pedig élelmezési szempontból értendők, azt „csak” már a gondolat lezárása valószínűsíti, miszerint ez azért történik, „mert nem dolgozza fel őket prózairodalmi objektumokká”. A lexikonszócikk további szövegében a természettudományi zsargon tökéletesen önálló életet élve is tökéletes kifejlési lehetőséget biztosít a literátori jelleg (bármily kényelmes) bemutatásának; huncut-pikáns

¹² Hiszen az első könyv ténye, tárgyisége valójában annyira messze van a „törzskönyvezés” gyakorlatától! Az önálló kötet előtti időszak pedig azért nem feleltethető meg igazán a „rejtőzködő életmódnak”, mert elszórtan megjelenő elbeszélésekkel is jelen lehet lenni az irodalom világában, mint ahogyan az Ács Margit esetében szintén történt – nem utolsósorban a Domokos Mátyás állította követelmény alapján! (Miszerint először folyóiratokban kell bizonyítania.) Azután a „könnyű alkalmazkodás” vagy a „becserkésző” képesség csak igen erőltetve hozható kapcsolatba a mások szövegeivel dolgozó különböző szakemberek viszonyulásmódjaival!

¹³ „közlékenysége, pozitív szociális magatartása megtévesztő, valójában nem tud változni, konok, és kerüli a kötelékeket. Ennek ellenére utódgondozás szempontjából jók az adottságai.” (7)

(szellemes!, és az *Önlexikon*ban egyedülálló alkalmazás), hogy a következő grafikus utalójelét is felhasználva: „→ a természetben is előforduló dekadencia jellegzetes példája, mert író létére az írást mint tevékenységi formát kerüli. További kutatásra vár annak megfejtése, hogy milyen természeti körülmények ösztönözték a törzsejlődés folyamán mégis íróvá lenni.” Mármost a felvonultatott, szóba hozott, munkába vett momentumok átallegorizálásának transzformálási sora ezen a ponton látványosan megbicsaklik formálisan, hiszen a Természeti világát a beszélő, a képzeletbeli (másik) szerző elválasztja a Literátustól, holott egy következetesen végrehajtott allegorizáció átalakító gesztusa itt éppen abban kellene álljon – a kortárs magyar irodalomtól valamiféle brehmi stilizáció felé elmozdulva –, hogy a prózáírókat valamiképpen áthelyezze, átültesse a biológiai viselkedéstan tárgyilagos-szenvtelen deskriptivitásának retorikájába... Vagyis éppen annyira önálló mozgást kellene élnie az írói magatartás, habitus, attitűd megragadásának, mint amennyire önálló bemutatási képlettel válhat pl. Brehmnél vagy természettudományi lexikonokban, enciklopédiákban bármely biológiailag portretizált élőlény világa. Ez azonban nem történik meg egészen a szervesülésig elmenően; ehelyett a konkrétan előállított (mint már megállapítottam róla: hibrid jellegű) szócikk-szövegben, mint a legutóbb idézett részletből konkrétan látható, megtartja eredeti életét, saját kereteit az íróság (ez esetben enyhén önkritikus, tehát finoman, játékosan önironikus) jellemzése – hiszen állítása, önvallomása szerint gyakorlatilag keveset ír Ács Margit, hiába professzionális író –, és ehhez képest csak be-bevillan az élettani diskurzus, még hogyha markáns és szórakoztató elemek által reprezentáltak is. Ugyanez legalább ennyire igaz a szócikk legvégére is, ahol még bibliográfiai szakmaiságúvá is sűrűsödik, élesedik az Írói oldal szerepeltetése, azonban egyetlen jól megválasztott, erőteljes hatású kulcsszó megjelenése a Élettani oldalról hangulatilag érdemben képes áttolni a diskurzust a természettudomány illuzórikus érvényességi tartományába (és a feladat, a játék elvégzése, következetes vállalása szempontjából bőségesen elegendő errefelé a felkeltett stílus illúzió): „Fosszíliai néhány könyvtárban még megtalálhatóak. A katalógusokban a következő címek alatt szerepelnek: *Csak víz és levegő, Beavatás, Kard, korbács, alamizsna, A gyanútlan utazó, Az esély, A hely hívása, Jelenünk és múltjaink, Kontárok ideje.* (X)”¹⁴

Az animális-deskriptív allegorizációt önmagukra alkalmazó önszócikk-szerzők egy másik példája Báthori Csaba. Nála azonban a faj biológiai klasszifikációs kategóriája helyett – amely kategória tréfás fikciója Ács Margitot pszeudolatin elnevezésekre is ihleti – rögtön a példányé merül fel, s olyan erőteljesen, hogy a szócikk folyamán majd köznevesített-általánosított formában is előjön „a báthori”... Ami nyilvánvalóan aránytévesztés, hiszen afféle *báthori* nyilvánva-

¹⁴ Az idézet végén szereplő „(X)” úgy is feltűnhet az olvasónak, mintha a tovább alakuló életműnek egy, a szócikk készítésekor még nem publikált, azonban nagyrészt már elkészült, közvetlenül megjelenés előtt álló darabjára utalna. De tekinthető a fiktíven valóságos szócikk szándékosan homályban hagyott, fiktíven valóságos, idegen szerzőjére is. Ez esetben az Ács Margitról szóló a negyedik olyan szócikk a könyvben, amely alatt írói név vagy arra való utalás szerepel – a(z irodalom)tudományos konvenciók illúzióját tovább erősítve. (A másik három ilyen szócikk a PRÁGAI TAMÁS, a TATÁR SÁNDOR és a ZSÁVOLYA ZOLTÁN.)

lóan még játékos-mesterséges körülmények között sem létezhet általánosítva (nemcsak a faj, de még a család kollektivitása sem merül fel), „mindössze” Báthori (Csaba) létezhet, valóban *egyedüli példányként* – ahogyan például Kosztolányi Dezső *Halotti beszéde* sugallja, sőt diktálja.¹⁵ És a biológiai szócikkeket sem annyira egyedeknek, mint inkább fajoknak szokás szentelni; legfeljebb egyes, különleges vagy éppenséggel emlékezetes egyedek leírása, kísérleti tanulságai színesíthetik, árnyalhatják, pontosíthatják a fajokról alkotott képet esettanulmány keretei között. De érdemes először is a nyitányra rápillantani, ahogyan az egyed azonosítása megtörténik (mert az azt a megragadásmódot használja, valósítja meg tulajdonképpen, amely az élettan művelői körében a fajkategória szintjének jár). Eszerint tehát BÁTHORI CSABA „[a] Mohács vidéki, jókedvű lapályhoz szokott, ezért messze látó, de szédülékeny sörtésmedve magányban pácolódó példánya (megtalálható a Vígszínház környékén, könyvtárakban és könyvesboltokban, kolduséttermekben és egyéb közkifőzdek hátsó bejáratánál). Színe kedvétől, az időjárástól és nőstényétől függ. Ha szórét felborzolja, akkor érezhetően már a mezők fűvéből, fák törzse mögül kitüremkedett vadak nyomát szaglássza, vagy megindult benne valami ősi tacsakosodás. Szíves örömet kerget más vadat, de az idegen harapást nem tűri (kivéve a nőstény hízelgő harapását).” (45) Ebből a részletből, a pajzán erotikumra való hangsúlyozott hajlandóság leszögezésén túl (csak ebben a bekezdésben két alkalommal!) a településföldrajzi és infrastrukturális-intézményi konkrétság túlságosan is precíz momentumai ugranak elő jellegzetességként – ha már ezekről *lenne* szó, a természettudomány szívesebben dolgozna, mondjuk, az ‘ártéri lapály’ vagy a bármilyen ‘alföldi sík’ élőhelyének szerepeltetésével, vagy közeg-megadásként a ‘kőszínház’ köznevével, nem pedig az egyik konkrét játszóhely megnevezésével. De hát a színház mint olyan, már önmagában kizárja az etológiai stilárfikció teljesen zökkenőmentes transzformációját; éppen arra megy ki itt a játék, hogy ez az áttolódás, vagyis az egymásba csúszás mindkét oldala (irodalom és természeti egyed) jól látható maradjon önmagában, tehát valójában ne szervesüljenek. Legalábbis simán ne olvadjanak egybe; s éppen a zökkenők legyenek hivatva a humort indukálni. Íróember és animális lény egymásba hajlítása ugyanakkor helyenként mégis maradéktalanul sikerül Báthorinak. „Közkiőzdek hátsó bejáratánál” ugyanis például éppúgy lebzselhet ember, mint ahogyan kutya vagy éppen medve is. És a szexualitás is egyként jellemző állatra, emberre.

Jelentőségénél fogva külön kiemelem, hogy Ács Margit allegorizálásához (vagy Ács Margit /ön/lexikoni alany-hősének allegorizálásához) hasonlóan a Báthorié sem teljesen kifogástalan következetességű. Ami feltehetően abból

¹⁵ A szócikk 4. bekezdésében van szó „a báthori”-ról. Ez a változat/alkalmazás önmagában helyes *lenne* a biológiai „faj” gondolati transzformációjaként, egyben stilizáló transzkripciójaként, ha nem *lett volna* korábban, az indításkor a „példány” funkciójában körvonalazva [a] BÁTHORI [CSABA]. Egyébként olyan megfogalmazásrészlet szintén olvasható itt – mondhatni, természettudományosan *helyesen*, ám a szócikk többi részéhez viszonyítva éppenséggel következtelenül –, amely a tárgyalás objektumának „brehmi” hangulatú, tehát fajként való szerepeltetését mutatja: „Az állat saját alfajait nem szíveli, felkunkorodott farkkal menekül a rokon csordák elől.” (46)

ered, hogy a vállalt, transzformatív biológiai stíluspróba magát a játékos ötletességét, szabad asszociativitását veszítené el, amennyiben totálisan konzevens lenne! Ezt formalizáló elemzési módszerem önkritikájaként is említem: mind Ács, mind pedig Báthori csupán belekóstolni kíván a mindkettejük által végtére is egyaránt szellemesen megidézett beszédmódba, és át- meg átkalandozva a biológiai szócikk alakítási terepére, mindazonáltal az íróként való önbemutató maradványuk a fő célkitűzésük, s kisebb gondjuk is nagyobb annál, mintsem hogy minden rögtönzészzerűen kiötlött, vicces részletük pontosan illeszthető legyen a (valóban) természettudományos közlés logikai vagy szemantikai struktúrájába. – Ennek a tételnek további, emlékezetes illusztrációja lehet a következő szövegrészlet Báthori Csaba szövegéből: „Táplálékfelvétele kelettől nyugatig tart, éhomra sosem ír. Sétálni csak az ellenségeit küldi. Éjjel-nappal írna, ha hagynák. De mivel nem hagyják, olvas is. Alapjában hűsleges fajta, de ha dudás nőtényt pillant meg, akkor hamar felágaskodik és zavarában kimerevedik. Ákombákom (amit létrefőz), ez a műve, tarja, hólyagja. Ünnepeken se nem túl izgága, se nem túl lusta, de tévedésből néha kedves. Emlékezetből hisz az erdő hatalmaiban.” (46) Hiszen itt (az idézet első mondatában) a biológia évessel kapcsolatos kérdéssel az égtájak iránytágassága szerint mintegy óvatlan nagyvonalúsággal csúszik át a nyilvánvalóan szellemi táplálkozás, sőt, az abból – értelmiséginél, embernél – szervesen kinövő alkotói tevékenységhez, mely utóbbi két momentum állatra ugyan nem jellemző, ellenben az „éhomra” a maga régies, népies stílusrétegével éppenséggel tradicionális élettani diskurzusok szokásos határozójaként is értékelhető. A következő három, rövid mondat túlságosan is emberi, de retorikus beágyazottsága, tálalása az animális viselkedésen higgadt, hosszabb deskriptivitását idézi (külön szellemességgel az íráshoz képesti olvasás körülményeit illetően). Azután megint a szexuális fűtöttség témájának már-már konokul csattanó poénja, az igehasználat szándékos pontatlanságában, zavarosságában is létrejövő kétértelműségével együtt. Innen már csak a mesészerű fogalmazás van hátra, továbbra is a fajleírás és az írástevékenység határán, vagy már inkább zagyvalékában egyensúlyozva/botorkálva („ákombákom”, „műve” – „tarja”, „hólyagja”), hogy végül még a teljes képzavar szóalkotásmódja is beússzon a megfogalmazásba: „létrefőz” – nyilvánvalóan az elképzelhető és eredetileg ide kíváncszó 'létrehoz' helyén. Főzésről eddig nem volt szó, így a kifejezett táplálékkészítés mozzanata mint meghökkenítő újdonság bukkan fel hirtelen, ám ha az étellétrehozásra mint olyanra tekintünk, hát, az is inkább emberre jellemző aktivitás. Ennek megfelelően halad tovább a tárgyalás az ünnepek említésével, noha a közvetlenül utána sorakozó jelzők (izgága, lusta, kedves) némi megszorításokkal többnyire valamilyen állatra is alkalmazhatóak lehetnének. Ám nem nagyon érdemes azon dilemmázni, hogy valóban így van-e, ugyanis az „erdő hatalmaiban való hit” könnyen közös nevezőre hozhat minden létezőt, noha állatot és embert messze nem azonos tudati-ösztönös nívón, természetesen...

Korántsem valamiféle betűrendiség fegyelme téteti velem a harmadik sorrendi helyre Garaczi László önszövegét a brehmi(en) lexikográfiai vonalon, ÁCS MARGITot és [A] BÁTHORI [CSABÁ]t követően. Hanem szinte kikerüli a figyelmemet – és pedig az alkalmazott, még mindig, a jelek szerint: Garaczi által még *mindegyre* alkalmazott „vérdudu”-játék miatt. Olyan korán, már a nyolc-

vanás évek végén találkoztam Garaczinál az E/3-úség ezen, szellemes és igen emlékezetes motívumával, hogy mintegy túlságosan megszoktam tőle; csaknem elvesztette számomra 'jelentésmegkülönböztető', *szignifikáns* mivoltát... Nem hittem volna, miszerint most, ilyen alkalommal is használja? Meglehető, ha egyáltalán érdemben belegondoltam volna... Holott ő csak következetes, továbbra is – ahogyan Szénási Ferenc a jelen önlexikon magyar változatának alapvető kitalálója, úgy Garaczi László a talán legelső önszócikkkelő, az igazánős-önszócikkkelő a kötet valamennyi résztvevője között! Ami mármost az élet-tudományi stilizációt illeti, az emlékezetes alternatív megjelölés már az indításban a valóságos nevezet hangsúlyosan filológiai variációja gyanánt jelenik meg önszócikkében: „GARACZI LÁSZLÓ¹⁶ // Más néven dolmányos vérdudu. A dolmányos vérdudu a tollforgatók családjához tartozó, újvilági faj, magányosan él, kitartó repülő, hideg és okos szeméremmel harcol a világbékéért. (*Ad vocem: fighting for peace is like fucking for virginity.*)” (144) Feltétlenül a sűrítés példáját látjuk magunk előtt (ennyiben már stilárretorikai szinten megjelenik itt a lexikonicitás), mégpedig többféle sűrítését egyaránt. A „dolmányos” jelző ugyanis külön említés nélkül jelzi máris, hogy madárról volna szó a biológiai létezőkön, közelebről a gerincesek osztályán belül (a valóságos fajok közül a 'dolmányos varjú' *species*-e úszik elő verbális emlékeink közül az elhelyezést segítő). Ezzel összevág a kevéssel későbbi, önállósuló-elszigetelt (a környezetében szereplő más jellemzőktől jellegében eltérő), további információ: repülni képes, merthogy „kitartó repülő”. Báthori Csaba konkrét faj-jelzéséhez („sörtésmedve”), azonnali teljes egyedítéséhez („a báthori”) és Ács Margitnak az említés-meghatározás során használt kategóriáihoz („írók faja”, „prózaírók alfaja”) képest a Garaczi-féle család (vö. „tollforgatók családjá”) szintén érvényes biológiai elhelyezési halmaz, legfeljebb éppenséggel kiragadható az élettani-etológiai összefüggésből, és tisztán emberi-foglalkozási kontextusban szintén értelmezhető (lenne). Ez pedig így valóban a sűrítés igen magas foka, hiszen a „vérduduság” által megadott alap messzemenően a brehmi lexikonicitás körébe, vonatkoztatási rendszerébe helyezi a szerző által elfogadott-alkalmazott tárgyalásmódot. Ehhez képest Báthori alkalmazott/kimunkált kategóriája önmagában tisztán analitikus, Ács Margité szándékolatlan szintetikus – a Garaczié ötvözött, széttéphetetlenül hibrid (hiszen egy madár szellőzködve éppenséggel képes forgatni is a tollait, illetve az író szinonimája a szellemi egzisztencialitásban a 'tollforgató'). A fenti részlet további elemei, amelyek az élőhelyre és -módra vonatkoznak, szépen hozzák a biológiai játékot, mígnem a világbéke körüli kifejtés nyilvánvalóan az (értelmiségi) ember aktivitásához, ambíciójához kanyarodik, mintegy zárójelbe téve a felvállalt diskurzust. A közmondásnyánús angol megállapítás pedig már-már absztrakt fogalmiságot képez meg, idéz fel: az egykori, még mindig csak közelmúltbeli „békeharc” fogalmi abszurditását ideológiakritikai típusú bírálatban részesítve. Mégpedig *eléggé* megsemmisítően. S nem azért, mert logikailag valóban annyira ütne,

¹⁶ Ezen a ponton kell megjegyeznünk: A címszóban/-ra alkalmazott VERZÁL betűtípus (itt is, máshol is) nem az *Önlexikon* használati sajátossága. Szerepeltetésével azonban aligha hamisítjuk meg az idézetet, mindenkori idézetünket; ezt a lexikon-konvenció közegerősítő gesztusának szánjuk tárgyalásunk során.

ámbár alapjában kétségkívül helytálló a benne foglalt felvetés. Legalább annyira a káromkodásnak az összefüggésben joggal méltatlankodó brutalitásával bunkózva rá hatalmasat az olvasóra.

Már most közel kerültünk ahhoz a „veszélyhez”, hogy Garaczi László önszócikkét végeredményben egészében fogjuk idézni – mely veszély az ennyire kis terjedelmű szöveg esetén mindazonáltal nem olyan nagy –, és akkor hivatalosan is elhatározzuk, miszerint így is fogunk tenni, tényleg! Ennek megfelelően álljon itt kompaktul a következő szakasz (melynek kijelölésében, lehatárolásában mindazonáltal még értelmezői önkény is működhet részünkről): „Táplálékát elfogyasztás előtt a mellső lábával dörzsöli, ujjain körmöt visel, szeme előrenéz, homloka boltozatos, szaglása fejletlen. Kedvenc vadászterülete a tarackoshernyei vastagdomb. Gyakorlati szempontból megkülönböztetünk vadász-, szolgálati, őrző, kedvtelésből tartott és alternatív dudut.” Folyamatosan interpretálva e részletet: szélsőséges viselkedésfenomenológia (akár a pszichológiai *behaviorizmus*) láthatja úgy a húsnyeszetelést késsel-villával való evéskor, hogy az afféle dörzsölés a tényéren a „mellső lábak”, vagyis a kéz ujjjaival. Vagy ha a „táplálékot” előkészítőleg kell dörzsölni, úgy kapadohányra (cigarettasodrás) éppúgy gondolható, mint kanabiszra (füves cigaretta – sodrás). Hogyha azután most rögtön a körömviselés mozzanata jön, úgy azt hibásan tartanánk a brehmi stilizáció túlságosan laza szövéseinek. Ellenkezőleg, a természetesen továbbra is érvényesített sűrítésnek azon esetével van dolgunk, amely a tevékenységből vezeti le a testi sajátosságot: a dudu annál inkább dörzsöli ételét, *miel* körömmel rendelkezik (ehhez is)! A további sajátosságok igazából bármely *species* tulajdonai lehetnének, mégis, aki olvasott egy kis Fekete Istvánt, az egyből ráböki, hogy a leginkább mégis az emberéi (*homo sapiens*). Hanem a „tarackoshernyei vastagdomb” mint afféle „vadászterület”? Némi rusztikum szükségeltetik csak, és a vénuszdomb, esetleg ama nevezetes „gát” juthat eszünkbe, ahol a nóta szerint legénynek kell lenni. Vagy: Garaczi László házat vásárolt Zalában... Végül a sok változat masszív felsorolása ismét eminensen a biológiai játékosság terepére vezeti az olvasót, az alternatívák azonban megint csak az emberi specializáció, munkamegosztás világához tartozhatnak, ámbátor jelentős részben ráillenek bizonyos haszonállatok eltérő típusaira is, kétségtelenül.

Dolgunk e változatok közül a harmadik, utolsó önszócikk-részben az „alternatív duduval” lesz. A felütéshez képest magába visszaérő, saját hátsójába forduló okfejtés példájára akadunk itt, amely „leleplezi”, hogy a dudu tulajdonképpen nem más, mint a(z ön)szócikk címszavának hóse. Egyben avantgárd módra elnonszenszesített irányú képzelgés ajándékoz neki még egy harmadik (vagy ezerszeresen megsokszorozott vagy végtelen) létezőmódot is: „Az alternatív duduról etológusok kiderítették, hogy időnként atomcirkálónak képzelet magát, amely akkora, mint a világ. Nem tud cirkálni, teleszkópját behúzza tartja, és gyötri a kíváncsiság, hogy ki is ő tulajdonképpen. Arra gondol, hogy ő Garaczi Laci, hever az ágyában, atomcirkálónak képzelet magát, és fél, hogy az ilyen gondolatokkal úgy jár, mint D’Annunzio teknősbékája, aki megbetegedett, annyi virágszirmot zabált.”

Mindössze érintőlegesnek látszik a kapcsolat egy állatfaj motívumának felhasználása, továbbá a játékos önjellemzés tárgyilagosságnak álcázott retoricitása

között a BALÁZS IMRE JÓZSEF során. Igaz, a szócikkben foglalt hevenyészett bibliográfia megdöbbenő szorosságú kapcsolódásokra is rámutat életmű-vidra vonatkozásban, ám a vélelmezett animális (re)inkarnáció magyarázatával adós marad az írás. Így azt kell feltételeznünk, hogy a mellékelt fotó alapján kétségkívül jóképű szerző valamiféle arcbéli hasonlóságot vél felfedezni magán a halvadász vízi emlős 'pofázmányával' (?)... „Egy európai vidra (*Lutra lutra*) újabb megtestesüléseként jött a világra Székelyudvarhelyen 1976-ban. Ezt felismerve írta meg harmincévesen *Vidrakönyvét*. Később a vidrák és a gépek álmjai is érdekelni kezdték, ezért Jungot és André Bretont kezdett olvasni. A vidra, a mélylélektan és a szürrealizmus szükségszerűen véletlen találkozásából született *Jung a gépteremben* című verseskötve, jelenleg újabb találkozásokra vár.” (29) Előzetesen alaposan ön-előkészített, igen termékeny talajra hullhattak itt az összeállító felkérő levél-szózatának magvai...

Brehmi seregszemlémet Géczy János önszócikkével zárom, noha a vizsgálat formálisan negatív eredménnyel jár... A biológus kutatói diplomával rendelkező szerzőt ugyanis nem kísérti meg, hogy élettudományi ihletettségu (ál)külső nézőpontot keressen önmagához és munkásságához. (Ez egyáltalán nem baj persze, mindössze tény.) „Monostorpályiban született 1954-ben – közlódik róla –, amely kistelepülésről esszét évtizedeken áthúzódó próbálkozások után képes csak írni. Amikor elkészült a faluról szóló tanulmánnyal, már rálátott magára krétai, yünnani, murteri, római, jeruzsálemi és veszprémi szemszög-ből is.” (144) Hogyan? Annyira fontos neki az esszéműfaj, hogy szövegei közül mindjárt ezek talán legemlékezetesebbjeinek a felidézésével kezdi? Igen. Az értelmező pedig egy pillanatra eljátszik azzal a gondolattal, hogy Géczy esetleg a nevezetes 'kísérlet'-zsáner szemüvegén át figyelve is eljátszhatott volna az élővilág fajleírásainak bizonyos reminiscenciáival – önmagára vonatkoztatva. Valamely stilizált-kitalált 'állat', amint esszét ír... Ez lenne még csak a pikáns etológiai viselkedéskritérium!

(Elvétett lexikonicitás) Ha jelen van itt-ott másnál is a lexikonicitás, úgy az mind előfordulási gyakoriság-időbeliség, mind pedig „módszertani” szempontból elvétett: torzult, szándékosan torzított, esetleg csak jelzésszerűen, egy-két gesztus erejéig megvalósított. Akár nálam magamnál úgyszintén. A létrejövő egyéni különbségek ennek az eltérítésnek főként a mértékében, és csak valamennyire az irányában, jellegében állnak ebben a tekintetben. Csáji László Koppányt lehet kiemelni ezen a ponton, aki a harmadikszemélyűséget azzal igyekszik 'hitelesíteni', játékosan, hogy megállapítja, Cs. L. K.-t „[n]em ismerem eléggé; legalábbis sorozatosan meglepetéseket okoz. Kétséges, hogy egyáltalán egyetlen emberről van-e szó.” (83) Az oszcillációt azután 5 különböző (?) személyre, személyiségre bontva konkretizálja: ismer egy költőt, tud egy családapáról, ismerni vél egy világcsavargót, „[a]ztán ott van az ügyvéd” és végezetül a néprajzkutató. Csehy Zoltán irodalmi területen marad ugyan példaszzerű lexikonicitással szűkszavú, ám (?) igencsak frappáns, markáns, borsosan következetes szösszenetének legalábbis az indításában (a legemlékezetesebb „feladatmegoldások” egyike!), ugyanakkor ezen belül provokatív partikularitással szűkíti a fókuszot, amennyiben az ezen belüli önazonosság metaforája (metonímiája? emblémája?) szinte azonnal metrikaivá lesz nála: „Született: 1973, Pozsony. Meglehetősen bizonytalan sorfaj, lüktetése [...] általában dakti-

likus, olykor jambikus, de meglepő fordulatokra is képes, például erős erotikus ingerek hatására priaposzi sorrá változik, de még a cizellált szapphói strófa sem idegen tőle. Rímképlete meghatározhatatlan: ha valamivel összecseng, akkor viszont több strófán át is kitart (85). A legelemibb adatok után a sorfaj szintjére lebillenni: üdítő meglepetés, hatalmas szellemesség. Ezen, meglehetősen egységes szekvenciát követően azonban visszabillenni a szerzői személy szintjére: következtelenség – ha a szellemesség megmarad is. „Kedveli a parnasszusi magaslatot és a melegebb égtájakat egyaránt, ahová kritikikusai szívesen küldik. Különféle nyelvekre konvertálódik és konvertál. Saját lüktetésére és fiziológiai-szellemi korlátaira alkalmazta többek között Martialis, Sztraton, Petrarca, Poggio Bracciolini és Pasolini dikcióját. Mondhatnánk úgy is: ezeket mind magáévá tette, és a védekezés még csak eszébe se jutott.” (85–86) Nem idézem végig. A továbbiakban, ha lehet, még egyértelműbb lesz, ami már úgy is eléggé az, és a partikularitás/holizmus billenés még előfordul (néhányszor). Hiba? Inkább szellemesség!

(Formális együttműködés – lényegi ignorancia) Aki igazán *eltekint*, az nem mindjárt a lexiconicitástól 'tekint el', lévén nemigen jut odáig (sem). Hanem egyáltalán a részvételtől. Vagy ha attól éppen nem is, hát jelképesen minimalizálja elküldött anyagát. – Egyik jelentős pályatársunk a következő mondatokkal van jelen az *Önlexikonban*: „1959-ben születtem Budapesten. Azóta is itt élek.” (284) Ez, ennyi akkor is »a feladat« (5) ignorálása lenne Márton László részéről, ha áttevődött volna harmadik személybe. Jómagam valamiért így is emlékeztem e tömör és frappáns *Beitragra* az első olvasás után. Most, újra fellapozva egy kis csalódást érzek: mibe került volna e két minimálkijelentést E/3-ba áttenni? Grammatikailag transzformálni. Azonban nem lázadok. Márton lakonikus kijelentései mögött ott érzem az életművet. És az hitelesíti, méltósággal hitelesíti önszócikkés szűkszavúságát. Ennek megfelelően, bár felfogom gesztusának lényegi megtagadó jellegét, a hangsúlyt nála és *felőle* az együttműködés formulájára teszem – szemben „a megkeresésre választ se adó vagy hárító távol maradók, »a hiányzók« lajstromával” (6).

Itt kell megjegyeznem – *jelen vállalkozásomhoz* általános-módszertanilag –, hogy bármilyen kidolgozású, hangulatú, stílusú is egy-egy önszócikk itt, akkor mond a legtöbbit nekem (egyáltalán: akkor fogadom türelemmel, akármilyen hosszúságú, elkalandozó vagy 'ignoráló' legyen is), amennyiben ismerem íróját, a fókuszába kerülő író magát. (Ismerem? Több-kevesebbet már tudok róla, olvastam művei közül, esetleg nem is keveset.) Tehát a 'szekértáborok mellőzésének' fontos szempontja mellett (az összeállító oldaláról), még azt kell feltétlenül hozzátenni az itteniség tanulságaihoz, hogy valójában nincsen, nem lehet errefelé „híres író” vagy „hirtelen író” között különbséget tenni az Úrban, a jelenlévők sorában és az általuk önmagukról prezentált munkák között, hanem csak *szereplő író* van. (Aki jórészt és nagyon gyakran önmaga döntött a jelenlétről, annak mikéntjéről, volumenéről. Mert Szondi György a bekerülés lehetőségét közel kétszer annyi embernek megadta, mint ahányan végül éltek, élni tudtak vele.¹⁷)

¹⁷ „Négyszázon bőven túl volt száma azon alkotóknak, akiknek a lehetőséget felkínáltam. Szepelnek most e gyűjteményben kétszázharminchárman.” (5)

Mindazonáltal akár ismerem az illetőt (munkásságát, tevékenységét), akár nem, aligha tölthet el minden nyúlfarknyi és/vagy alibiszöveget (ön)szócikknek benyújtó pályatársam esetében a Márton László-i helyénvalóság érzése. Kapcsolódó rögeszmém – miszerint a fiatalabbak utánoznák Mártont – persze nem jogos valójában. Hiszen nem tudhatták, *mivel* készül az önlexikon lapjára. És mégis... És még ha vers is az a 'nyúlfark', mint Csender Levente esetében: „Volt egyszer egy Csender, / Haragban volt a csenddel, / Írt néhány kötetet, / S egy kis területet, / A csendtől így csent el. / Nem tudta Csender, / Hogy végül a csend nyer.” (86) E kedves versikével csak az a 'baj', hogy nem említi meg, azok a bizonyos kötetek milyen műfajúak. A rigmus alapján lírikusnak is hihetné Csendert a mindig nulláról induló Alapvetőleg Tájékozódni Szükséglő Olvasó, akire, akinek igényeire érdemes nagyon figyelni. Miközben az irodalom világában járatosabbak jól tudják, prózaíróról van szó esetében. Az ignorátorok némelyikéhez képest ugyanakkor az sem kis dolog, miszerint egyáltalán utal rá Csender, sőt, hangsúlyosan (még némi ismétléssel is) rámutat: könyvei jelentek meg, s várhatóan még fognak is; professzionális alkotó. Ezenfelül azok sorába is tartozik Csender, akik önszócikküket fiktív szerzőnek tulajdonítják. Ez a fiktív szerző (és ez sem egyedi eset az *Önlexikonban*) minden bizonnyal a szóban forgó író, Csender alteregója egyúttal. Erre utal az illető „Erdélyi” vezetékneve, amely nyilván Csender székely származását kódolja. Mit mond még el (Csenderről) a fiktív szócikk-készítő, Erdélyi Balázs jellemzése? Jelenlegi Duna-kanyarbeli lakóhelyet, muzikalitást, alkoholizálást, bölcsepsz-attitűdöt és földközelséget. Talán nem is kell több egy embernek, aki alkotó! (Vö. „Sződ falu kántora, filozófus, pálinkafőző, zöldséges és örök egyetemista”).

Mint Kiss Anna írja a saját önszócikkében, „[a]z olvasónak joga van mindent tudni [róla], ami hatással van írásaira, kutakodni az életében, míg a kezére nem csapnak” (217). Éppen ezért furcsállom kissé némely ignorátor eljárását, amennyiben verset adnak közre a(z ön)szócikk helyén. (Pusztán egy vagy akár több verset, versrészletet – mert akadnak olyanok is, akik „csak” megtoldják vagy -spékelik verssel egyébként meglehetősen szócikkyszerű önbemutatójukat.)¹⁸ Költőkről lévén szó, ez persze végső soron mégsem annyira érthetetlen, kivált ha még „létösszegző” vagy „egzisztenciálbölcseleti” karakterrel is bír alkotásuk. Tehát őket magukat, munkáikat, teljesítményüket tárgyazza. Vagy egyenesen a költői mesterség személyes (alanyi!) gyakorlásáról szól, mint Kiss Benedektől a *Látszólag munka nélkül* (218–220). Ám Kalász Márton *ilyen címen* szereplő versében sokkal inkább a kollektivitás mozzanatai látszanak szervezőelemeknek, mintsem a személyesek. Mindegy, hiszek a megjelenés helyének, és

¹⁸ Önszócikk-íróként vers-spékelő Baley Endre, Báthori Csaba (pluszként, a brehmi vonulathoz való kitűnő tartozása mellett), Benke László, Bertalan Tivadar, Birtalan Ferenc, Bokor Levente, Botár Attila, Búzás Huba, Czilczér Olga, Hegedűs Gyöngyi, Hétvári Andrea, Horváth Ferenc (nál a vers önálló részfejezetet képez a többi között), Kerék Imre (a szöveg végén, önállósultán), Ladik Katalin (ugyanúgy), Ószabó István (ugyanúgy), Prágai Tamás (állítólag más verse!), Sajó László, Suhai Pál (a sz. v. ö., *SP* címmel), Szakács Eszter (a sz. e. ö., /külön/ cím nélkül), Tamási Orosz János (mindenféle vers vegyest), Toót-Holló Tamás (népdalként), Varga Imre, Vasadi Péter (a sz. v. ö., 2 db). (Akiknek önszócikke teljes egészében vers/es/, a felsorolás nem tartalmazza.)

„önvallomásnak” titulálom *A síroknált...* (195). Bíró József is, miután *Írás* című írása első szakaszában letudja az „önazonosság” egzisztenciálfilozófiai kihívása tárgyalásának kötelező körét, ilyesféle mozzanatokat kényszerít ‘strófabá’ (?): „**40** esztendeje *látható*. mint. *olvasható* **40** esztendeje. [/] merthogy előbb volt *látható*. film. tusrajzok. színmű. [/] aztán eljött az immáron engedélyezni lehet. innentől. [/] van. késéssel. amikor. huszonvalahány (verses)könyv. [/] tanítás. tanulás. / kiállítások. fellépések. világszerte.” (60) Ez volna tehát egy strófa. Kétségtelenül határozott pályaszakaszolási vízióval rendelkezve, cezúra a TTT tengelyében meghúzva. Viszonyulás a vizuális műfajok felhasználásához (is). És látható: az Avantgárd inkább akarja, hogy *fájjon* (a sor- és a mesterséges mondathatáron az áthajlás megakasztása), mintsem hogy például a jambikus lüktetés ‘álságos’, ‘kispolgári’ andalításába ringatna. Bárki olvasót. Viszont bízást kiderül, az Avantgárd nemzetközi szerepléseket emberesen lehetővé tesz.

A versesség szöveg-jelölése a tördelési-nyomtatási kép által jelződik itt, míg ellenben a klasszikus, modernista (nem: „klasszikus-modern”!) Lászlóffy Aladár egyenesen versértekezést kínál szócikként, kétrészeset (255–257). Ezzel a prózaiság határait máshonnan érkező és másfelé irányulóan feszegeti az egyik rész (a másik szonett), mint Bíró József szövege. Mindkettejük verstípusától különbözik Gyárfás Endréé. Az *Epi-Epilógus* (150–152) nem csupán az aranyi életösszegzet parafrázisa, nagyjából ragaszkodva a formához is (ahol lazítja, biztos kezű nemtörődomséggel parodizál bármiféle túlságosan fegyelmezett ‘műgondot’), hanem már címében utal önnön elbeszélő jellegére. Ami még több: feszes-szorosan egymás után kínált, szikáran megrajzolt életállomások során keresztülszökellve (hatalmas ugrásokkal) halad *mindvégig*, a születésgyermekkor és a megállapodottság kezdő- és végpontjai közé függesztve fel lineárisan felfűzött képeit/reagálásait. Habár évszámok vagy partikuláris adatok nem terhelik nagyon is személyes, de a művészeti általánosítás lehetőségét maximálisan kiaknázó, hordozó munkáját. S habár egész „szócikke” mindössze egyetlen (önálló, elkülön műalkotásként címmel is ellátott) vers, ez a vers tárgyalásmódjával maradéktalanul megvalósítja a lexikonicitást, legalábbis szemléletileg, témakezelésileg. Éppen ezért Gyárfás Endre olyan ignorátor az *Önlexikon* szereplői között, aki tulajdonképpen és lényegében nem is ignorátor...

(A reflexió gyermekeitől) „Ön szó? Ön cikk? – kérdezi Kállay Kotász Zoltán (szövegének indítása), s talán választ is ad, ilyenformán: – Cikkely, cikk-cakkban.” (195) Vajon a Németh G. Béla által annyira emlékezetessé tett „önmegszólító verstípus” felütésével találkozunk-e itt, vagy, önszócikkkel akadván dolgunk, fenn kell tartanunk a harmadik személyűség fikcióját? Minek következtében a nyelvtan E/3-a valójában csak „megtévesztés”, és épp *ebben* a közegben *nem* az jön velünk szembe... Hanem valaki tényleg kívülről kérdez (?). Nos, a „Fogantam Bécsben, születtem Budapesten, meghalni Babilonban szeretnék.” E/1-e máris keresztülhúzza interpretatív próbálkozásomat! Vallhatom tehát Kállay Kotásszal: „Leghelyesebb abból kiindulni, hogy minden erőfeszítés indokolatlan.” Főleg ha az írás címe *Énszópikk*. (Külön címe van az önszócikknek? A lexikonicitás félretolásával K. K. Z. is ignorátor?!) A szerző „pikkkel” magára, verbálisan elbeszélve... Ennyi a biztos. És a reflexivitás.

A ‘reflexió’, itt: az arról való számot adás, hogyan nem ír valaki (ön)szócikket magáról, és miért. S hogyan. Vagy miért ír mégis, de... Kelemen Lajos például

így eszmélkedik, amikor már jócskán benne van (sőt, kifelé tart belőle, terjedelmileg tehát valahol az „aranyetszés” tájékán): „Önszócikk – mi más ez, mint helytállás egy tragikomédiában, vagy szánalmas hűség egy illúzióhoz?” (212). Előzetesen kétszer is olyasfélét szól ebben az írásban bizonyos Hang (kihez is? – az önszócikk ’önjéhez’/énjéhez, bizonyára), miszerint *parancsoljon (hát), szolgálja ki magát!* Ez a szólás az eredetiben kurzivált, és az írás jelentős passzusfelületeit ilyen szedés mód borítja be: a szöveg, amelyet Kelemen (az) „önszócikk” gyanánt ad, jelentős részben *ebből* áll tehát, és mint *ilyen*, szólam szerint nem (ön)szócikk (nagyrészt), csupán annak reflexív vagy éppen előzetesnek tekinthető árnyéka... De (?) súlyos, élet-súlyos kijelentések tételnek benne, életösszegzők is; a Hang akárha Istené, aki megállapítja az alanyról (alany-tárgyról), hogy az mint író, alkotó, teremtő-társ *provokálta Istent...* (211). S még egyéb, szintén igen erőteljes megállapítások a továbbiakban (például a felsőfokú stúdiomokról), így pedig tagadhatatlan, hogy egy kelemeni életrajz töredezett körvonalai mindazonáltal kirajzolódnak azért a megállapításokból, mondatokból. Csak éppen egy ’szabályos’ önszócikk nem – ha egyáltalán létezhetne ilyen. A vége felé pedig aztán erőre kap a nem kurzív szövegtípus is. Talán ez lenne itt, a fikció szerint (olyan a benyomás, hogy novella- vagy színdarabrészletként is felfogható az egész írás) Kelemen Lajos ’saját’ hangja – hiszen annyira csak nem provokálja Istent az író, hogy az ő nevében beszéljen (ő)?! (Persze, retorikailag mégiscsak!) Egy ilyen bekezdés, mindenesetre, épenséggel a Hang alapvető felvetésére felelve: „Sietve és derűsen kiszolgáljuk hát magunkat. [’Azaz: Elkészítjük az önszócikket. Pontosabban: gondoskodunk önszócikkünk elkészültéről.’ – Zs. Z.] Fölteszem: ha azt íránk le, ahogyan igaziból szeretünk, ahogyan valóban látunk, ahogyan egymáshoz viszonyulunk, az önszócikk nem volna egyéb, mint keserves gyónás, vagy hogyha olyan görcsösen ragaszkodunk a derűhöz, önszócikk gyanánt tréfás hangvételű önnekrológot kellene írunk.” (212) Olyan görcsösen ragaszkodva a derűhöz? Íme, Kelemen Lajos személyében egy felkért, aki komolyan veszi, amit a felkérésben olvasott... Még hogyha a jelek szerint nincs is jókedvében annyira, hogy maradéktalanul eleget tegyen e követelménynek. „Novellát” alkot hát, Isten-hangra (a Hangra hangszerelve, nagyrészt), illetve bizonyos ponton, mint amilyen az előbb összefüggően idézett rész, az önszócikkírás általános feltételeiről, lehetőségeiről, kételyeiről értekezik. Bizonyos, hogy az egyik leginkább novellai *Beitrag* létrehozása mellett az övé a legfilozofikusabb is.

Szőcs Géza ugyanezen nemben (tehát az önszócikk-írási kételyek megszólaltatásának ’nemében’) pedig a talán legköltőibb. És végig az. Végig az egy flekken által – verset nem is nagyon érdemes, persze, hosszabbat írni... Mintha közvetlenül a felkérésre reagálva tenné ezt, maga is kérdez pedig: „Értsem úgy: valamilyen köztes műfaj, hibrid a névjegy és a sokkötetes memoár között [...] // Más szóval: hibrid egy eposz és egy haiku között. // Esetleg: haikukból összeállított eposz?” (425) E virtuális-nonszensz műfajok felvázolása tehát maga is *költés*, ugyanakkor Szőcs nem marad adós a legkegyetlenebb (leginkább önkínzó) lélektani tudakozódás kemény gesztusával sem: „Pszichés megközelítésben [...] – állapítja meg – egyetlen igazi kérdés van, egyetlen meghatározó alaphelyzet vagy képlet, Karinthy után: / TALÁLKOZÁS EGY FIATALEMBERREL.” Közlelebről: *mit valósítottál meg abból, amit megvalósíthattál volna?* Ezt

nevezi a szembesülés mozzanatának, önleltárnak, melyet azonban nem a nyilvánosság színe előtt kíván elvégezni. Majd pedig következik a szubjektíve teljesen helytálló, csak objektíve gubancos megállapítás: „Különben is, én úgy élem meg: az élet még előttem áll. // Ennyit a lényegről. // A nem lényeges része pedig maradjon a lexikonokra, kritikusokra, történészekre, filológusokra.” (426) Vagyis: a lexikonicitás formálisan felsorakoztatható adathalmaz és adatstruktúrája kevésbé fontos... Abból nem is készül el semmi, még az E/3-ú alaphang intonálása sem kezdődik el.

Érdekes, hogy a Szócs-tanítványként is aposztrofálható Orbán János Dénes végül is vállalkozik a harmadik személyű életút-ismertetésre, ám ezt kételkedő bevezető és már személyes jellegű kiegészítés keretébe foglalja. Az adatok tárgyiasan tekintve impozánsak nála, a záró kiegészítés érdekes és emberileg megragadó. A kételyek pedig a legérdekesebbek – nekem, itt: „Extravagáns alkotó vagyok, gyakran extravagáns ember is, szerény sem vagyok, de nem szeretem a vagánykodó életrajzokat. A CV legyen száraz és adat- meg tényközlő, a mű pedig vérizgalmas. // Úgyhogy aki most egy alternatív OJD-szöveget vár, csalódnai fog.” (327) De megadja azért azon munkáit, amelyekből életrajzára is joggal lehet következtetni; közben hangsúlyozza – és ez lényegi nyilatkozatnak látszik a részéről –, miszerint „[e]gyéb művei[...] nem jellemzik az én[jét]”, „személye[...] és személyisége[...] nem egyezik a lírai alannal, sem a narrátorokkal” (328). A szinte állandó rivaldafényben álló szerző aztán igazán tudhatja: igen fontos megkülönböztetések ezek a közönség, a hívek csitítására!

(Az akármilyen hozadékaiból) (i) Ágh István pályafutása során eddig körülbelül 50 alkalommal készített kiterjesztett önéletrajzot, testvérbátyját, Nagy Lászlót is belevonva kulturális szocializációjának eredetvázlatába. Most, az 51. alkalommal is valósággal kivágja a rezet – új, tréfás és hiteles-pontos változatát készítve el a közönség által alapjában már jól ismert ténymintázat kreatív felmondásának. Egy hangsúlyárnyalat azonban mintha egészen új kitétel lenne, ámbár valójában kezdettől fogva nyilvánvaló (és implicit módon már Nagy László kapcsán feltűnhetett a figyelmes olvasónak): a földműves ősök karéja *nem* valamiféle szegényparaszti genezist takar náluk... Ellenkezőleg: módos paraszti. Egyébiránt az önszóciikkben példászerű a 'lexikonicitás', maximum, ha az 'enciklopeditás' irányában figyelhető meg némi eltolódás (12–17). (ii) Csepregi János írja magáról harmadik személyben: „ő a világ leglustább munkaalkoholistája” (88). Ezt a jellemzést saját magamra is tökéletesen találónak érzem. Habár, logikailag: ketten nem lehetünk azok, ezen a téren nincsen holtverseny. (iii) Gergely Ágnes, a *William Butler Yeats imádkozik* című vers szerzője, egyszer s mindenkorra emblemikus műfordító részére 1950 tájékán a vas- és fémestergályos szakmát kínálta, gondolta el az, ami a mindenkori Hunnia, önnevéen Magyarország akkor volt... (146). (iv) Makkai Ádám 8 oldalon első személyű életrajzot ad elő, ez azonban annyira sajátos, hogy már nem tudna átfogóbban, éppen ezért általánosabban, jellemző lenni az euroatlanti belmagyar viszonylatokra. Minden elhajlás megbocsátva ezért – a lexikonicitástól! Bármiféle műfaji számonkérésről tökéletesen elfeledkezve, leesett állal olvasom (266–274). (v) G. István László verseskönyveit, azok címeit úgy használja fel – egyébként harmadik személyűre változtatott – önbemutatásában, mint a szövegépítmény oszlopait. Olyasformán, hogy az éppen előkerülő kötetfeliratok (kiadvány-felira-

tok, ciklus-feliratok?) fogalmazás-motivikailag mindig beleszervesülnek a szövegkörnyezetük által éppen végrehajtott tárgyalásba. Kezdeként így: „Őt ajtón át érkezett. Később felfrissítette és bántotta a *Kereszthuzat*. Amerre nézett, semmit nem talált, csak a hermetikus líra lapályát-végtelenjét.” (141) Majd: „Amíg ezen tempózott, körülvették *Merülő szonettek*, mint afféle ritka halak. Székely Magda, Gergely Ágnes lemérték a merülési sebességét. Elégedettek voltak. Ő meg elégedetlen.” (142) Majd, egyszer később: „Születtek a *Házasságversek*, minden mocskos lett, ragadt. Kondoleáltak, azt is tudták, elvált. Talán még valaki ismerte is a nőt.” Utóbb: „*Választóvíz* volt az életében, lekerült a földről, felkerült az égre, lediktálták neki a *Nap-monológokat*.” Még utóbb: „Közben szőtte a *Repülő szőnyeget*, hogy az időmértékes forma keresztjére feszüljön.” Van tovább is, de én már nem folytatom. Már igazán meg ne bántódjék a pályatárs: éppen nála jut eszembe abbahagyni ezt a munkát. Mert teljességgel egyedi módszere rádöbbsent egyszerre, hogy valójában annyi kategória volna az önszócikkek osztályozásában, ahány feladatmegoldó, nekirugaszkodó. Márpedig becsülettel megpróbálkozhat az ember a csoportosítással, de mindegyikkel úgysem lehet foglalkozni. Nem én leszek, persze, az egyetlen recenzens, aki nem valamennyi munka elolvasása után vonja meg mérlegét. De én legalább el fogom olvasni az összeset – már a recenzió leadása után. Mert az összes tanulságos, értékes! Ezt állíthatom. Az eddigiek alapján bátran.

Zsávolya Zoltán

